

1648

1146

~~1308~~

XIV. K. 1901

1002

ՊԻԾԱԿ

Զ. ԻՍՅՔՈՒՆԻ

Ա.

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. Մ. ԱՇՃԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ

— 1879 —

Պ Ի Ծ Ա Կ

Զ. ԽԱՅԹՈՒՆԻ

Ա.

1648

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. Մ. ԱՇՃԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ

— 1879 —

ԱՌ. ԸՆԹ. ԵՐՅՕՂՆ

Սերելի ընթերցող.

Որովհետև . . . այս դիրքին յառաջարանն յաջորդ թուղթին մէջ պիտի կարդաս, կրկին ընթերցման ձանձրոյթէն ազատել ուղեցի քեզ, հոս ալ շարձանագրելով նոյն խօսքերն . որուն համար կը համարձակիմ ներում խնդրել ի բէն, որ ներդրութեան հրեշտակն իսկ ես :

ՈՂԸՅՆ քեզ:

Զ. ԽԱՅԹ-ՈՒՆ Ի

Բլեզանդիօն, 12 փետրվար 1879 .

ՊԻՇԱԿՆԵՐՆ

Յառաջաբան.— Արուեստ երկայնակեցութեան հին— նոր գիւտ մը :

Ահա կու գան . . . ահա եկան .
Հիւսիսէն , Հարաւէն , Արեւելքէն , Արեւմուտքէն լուր պիտի բերեն մեզ : Եւ իբր ականատես վկայ պիտի խօսին ամեն բանի վրայ . իսկ ինչ որ 'ի լրոյ միայն պիտի սլատմեն , հարազատ , հաւատարիմ , ստույգ աղբիւրէ քաղուած պիտի ըլլան , ինչպէս . . . սլատուական լրագրին լուրերն :

Ահա կու գան . . . ահա եկան .
Զայն Բարբառոյ յանագործի . պարբարս որսբէր . . . ձեր դրամը : Սակայն զգուշացէք , հարաւային հովէն զգուշացէք , որ ուժ-

զին կը փչէ քանի որ երէ ի վեր . թեթև
 բաներն կը թոցունէ : Եւ ի՞նչ աւելի
 թեթև քան յիսուն փարանոց թղթա-
 զրամ մը , որ այս տետրակին գինն է :

Ձգուչացէք հարաւային հովն . . .
 և կարգ մի՛ փնտռէք այն մանր սպտո-
 մու թիւններուն մէջ զրբս ահա պիտի
 կարդաք : Կա՛րգ . . . ս՛ր կը գանուի
 արդէն . « կարգը վարչաւիյ մէջ կը
 տիրէ » ըսաւ զաղլիացի սրտածնեան .
 և իրաւունք ունէր . . . անունն ի՞նչ
 էր . . . այո՛ , Սեպասդիանի զօրապետն
 իրաւունք ունէր : Դեհաստանի մայրա-
 քաղաքին մէջ է կարգն , և ոչ ուրիշ
 տեղ . ո՛չ խկ այն երկիրներուն մէջ ուր
 կարդաւոր շատ կայ . . . :

Արդ , քանի որ ոչ ուրեք է կարգն
 ախարհիս վրայ , ի՞նչ իրաւունքով սի-
 տի պահանջուի որ այս գործին մէջ ըլ-
 լայ . այս գործին մէջ , որ ամենեւին
 յաւակնութիւն չունի դասական ըլլալու :

որ ոչ բանաստեղծական վերնազիր , ոչ
 իմաստասիրական խորագիր , ոչ ճար-
 տասանական յառաջարան մ'ունի , և
 որուն վերջարանն ո՞վ գիտէ ինչպէս
 սիտի ըլլայ . — Վաղուան մի մտածէք
 կ'ըսէ Սուրբ Աւետարանը :

Ահա կու գան . . . ահա եկան :
 Երբ Անգղիական Խորհրդարանին մէջ
 լօրս մ'ատենարանէ , միւս . . . գոր-
 տերը կը կրկան . « Աւելին դէ՛ք , ունին
 դրէք » :

Մարդ չը կայ մեր մէջ :
 Մարդ չը կայ որ Հոսմ քաղաքին
 անունը լսած չըլլայ , դէթ իր Հոսմա-
 դաւան աւագ երկրորդ երուսաղէմին
 անունը :

Երբեմն Հռովադաւաններուն տեղ
 Հռովացիներն կը բնակէին այն քաղաքին
 մէջ, որ ոչ միայն Իտալիոյ այլ և համօ-
 րէն աշխարհի մայրաքաղաքն էր այն ա-
 տեն . որ յետոյ քանի անգամ կործա-
 նեցաւ, թէև միշտ «յաւիտենական քա-
 ղաք» կոչուեցաւ :

Յաւիտենական քաղաքին արդի բը-
 նակիչները նախնի բնակիչներէն գլխա-
 ւոր կետի մը մէջ կը տարբերին մանա-
 ւանդ . այսինքն, ուր հիները չաստ-
 ուածներ կը պաշտէին, նորերն աստ-
 ուածներ կը պաշտեն . . . :

Բայց ես դիտաւորութիւն չունիմ,
 և ոչ կարողութիւն, հեթանոս և քրիս-
 տոնեայ Հռովին կրօնից, օրինաց, բա-
 րուց և վարուց վրայ ճառելու : Ո՛վ որ
 կը վախաքի այս մասին տեղեկանալ, և
 ընդարձակօրէն, կրնայ զիմեւ կեդրո-
 նական վարժարանն, ուր երկուշարթի,
 երեքշարթի, չորեքշարթի, հինգշարթի,
 ուրբաթ, շաբաթ և կիրակի օրերէն

դատ, ամեն օր ընդհանուր ազգաց
 պատմութեան վրայ կը դասախօսուի
 կէս օրէն մինչև արձակուրդի ժամն :

Հարկ չէ ըսել թէ դասերն հրա-
 պարակային են :

Այո՛, ես հոս Հռովայեցոց պատ-
 մութիւն չը պիտի ընեմ. ոչ եկի . . .
 ուսուցանել :

Ուստի չպիտի ըսեմ. հին Հռովի մէջ
 նախ աւագակներ բնակեցան, յետոյ
 գերիներ, եւ . . . այլ . . .

Հին Հռովի մէջ դասատու մը կար
 որուն անունն ու մականունն «» կը
 վերջաւորէր : Ապացոյց որ ուսուցիչ էր
 պիտի ըսէ, « Ազգային դաստիարակու-
 թիւն » ի մէջ յիշուած ստուգարանն,
 որ չը գիտէ թէ լատիներէն Աստուծոյ
 անունն ալ «» կը վերջաւորի, թէև
 ցարդ Արարիչն ուսուցիչի պաշտօն վա-
 րած չէ տե՛ղ մը, եթէ լաւ յիշողու-
 թիւն ունիմ :

Երբ մեռաւ Հառմայեցի դաստատունը
կամ «արեցա», ինչպէս յաճախ կ'ըսէին
իւր հայրենակիցներն որոց ահանջին
խորթ կը հնչէր ճահ բառն, — հետա-
գայ խօսքերն արձանագրուեցան իւր
տասարանին վրայ. Գլխինս էր ճիշտս՝ ող-
ջիւնքն շնորհք 115 Գրքն է 5 Եր
Գրքն է 5 Եր Գրքն է 5 Եր

— Բայց այդ գիւտն ո՞վ ըրաւ,
կ'աղաչեմ. ո՞վ գտաւ այդ անդին ար-
ձանագրութիւնն, որուն յիշատակու-
թիւնը չկայ Հառմայեցւոց պատմութեան
մէջ :

— Ո՞վ կրնայ գտնել, աշխարհիս
վրայ ո՞ր ազգն է որ ամենէն մեծ գիւ-
տերը կ'ընէ միշտ և Անշուշա Գաղղիացին
չէ, որ միայն յեղափոխութիւն ըսել
գիտէ. ո՞չ Անդղիացին, որ լաւ գաղ-
թահանութիւն կ'ընէ. ոչ Սպանեացին,
որ հաւատաքննութեան մէջ անհաւասար-
բելի է. ոչ Իտալացին, որ մանաւանդ մո-
լիսանդութեան և երաժշտութեան յար-

մարութիւն ունի, այն աստիճան որ յե-
ղափոխութիւններն անգամ երաժշտու-
թիւնով կ'ընէ, կ'ըսէ զաղղիացի հեղի-
նակ մը. ո՞չ . . . դեռ ո՞ր ազգը մնաց-
ոչ Ռուսիացին, որ ամեն բան կը մոռ-
նայ քրիստոնէից պաշտպանութեան հա-
մար :

— Ուրեմն Գերմանացի՞ն :

— Ճիշդ : Գերմանացի մը գտաւ
վառօղը, որ պատերազմները կարճե-
ցուց. Գերմանացի մը գտաւ տպագրու-
թեան արուեստը, որուն շնորհիւ մար-
դուս մտաւոր կեանքն երկարեցաւ .

— Ուտի պէտք էր որ Գերմանա-
ցի մ'ալ գտնէր մարմնոց կեանքն եր-
կարելու արուեստը :

— Եւ իրաք ալ այնպէս եղաւ, Զի
դժուարութիւնը Վրտիուս Էրմիրուսին
արձանագրութիւնը գտնելը չէր, այդ
գիւտն ըրաւ Պօլսենացի հնախոյզ մը,
Պ. Կոմարուս. այլ բոլոր արժէքը կը
հայանար այդ արձանագրութեան ներ-

ՄԻՍ

չնջուելով Ազնիւներու շահով կեանք մըն
118 որքէ երկարելու հաշուաբեայ որոտարը
գտնելուն վրայ :

Եւ այդ արուեստը , Գերմանացի
մը գտաւ զայն , և այդ գիրքը Գերմա-
նացի մը յօրինեց զայն , Գերմանացի
անմահ բժիշկ մը , Պ. ԳՕՀԱՈՒԶԸՆ , որ
դար ու կէս առաջ կ'ապրէր , և որուն
գիրքն անգղիերէնի և գաղղիերէնի . . .

— Ուրեմն հիմա կ'իմանամ թէ ին-
չու համար Գերմանիոյ վեհախառ կայ-
սեր օրերն անվախճան կ'ըլլան . ան-
չուչտ աղջկանց վարժարաններու մէջ
գաղղոնի դասատուութիւն կ'ընէ Նորին
վեհախառութիւնն :

— Ուրիշ բան կ'անցնէր իմ միտ-
քէս , բայց ոչ ատիկայ . . . :

Կ. Պօլիս , 1 Մարտ 1879.

ԳԻՆ • 20 ՓԱՐՍ. ՄԷՃԻՑ

